

רבי חיים ויטאל

מהרח"ו, התלמיד ששמר את האור

כל מי שלומד היום תורת האר"י, כל מי שמתפלל בכוונות, כל מי שפותח את "עץ חיים" או את "שער הכוונות", חייב תודה לאדם אחד. האר"י הקדוש לימד פחות משנתיים וכמעט לא כתב. מי ששמר כל מילה, כתב, סידר, ובמשך יותר מארבעים שנה הקדיש את חייו לכך שהאור הזה לא יאבד, היה תלמידו הגדול: רבי חיים ויטאל, מהרח"ו.

יש תלמידים שהולכים אחרי רבם. ויש תלמיד אחד שבזכותו הרב ממשיך ללמד, ארבע מאות וחמישים שנה אחרי פטירתו.

הילד מצפת

רבי חיים ויטאל נולד בצפת בראש חודש חשוון ה'ש"ג (1542). אביו, רבי יוסף, עלה לארץ ישראל מדרום איטליה, והיה סופר סת"ם, כותב תפילין. הבן גדל בבית שבו כל יום כתבו אותיות קדושות על קלף, באהבה ובדייקנות. ומי שגדל ליד קולמוס של סופר, למד מגיל קטן שכל אות חשובה.

גם שם המשפחה מספר משהו יפה. "ויטאל" הוא תרגום לשפה הלטינית של השם "חיים". כאילו גם שם המשפחה כולו חיים.

הוא גדל בצפת בימי הזוהר שלה, כשהעיר הייתה מלאה חכמים, ישיבות ובתי כנסת. בגיל ארבע עשרה התחיל ללמוד בבית מדרשו של רבי משה אלשיך, בעל "תורת משה", ואחר כך נכנס ללמוד קבלה אצל הרמ"ק.

בית הכנסת של רבי משה אלשיך בצפת, רבו של רבי חיים ויטאל

הגעגוע

יש בכתבי רבי חיים ויטאל קטע אחד שאפשר לשמוע בו את הלב שלו. בהקדמה שכתב לספר עץ חיים הוא מספר:

”בהיותי בן שלשים לכח, תשש כחי, ישבתי משתומם ומחשבותי תמהים, כי עבר קציר כלה קיץ ואנחנו לא נושענו, רפואה לא עלתה למחלתנו”

רבי חיים ויטאל, הקדמה לשער ההקדמות

זה לא איש שמחפש כבוד או ידיעות. זה יהודי שכואב את הגלות, שבוכה על החורבן, ושמחפש בכל כוחו את הדרך שתקרב את הגאולה. והוא מגיע למסקנה שהדרך עוברת דרך פנימיות התורה.

הפגישה עם האר"י

בשנת ה'ש"ל (1570) הגיע האר"י הקדוש לצפת. הרמ"ק נסתלק זמן קצר אחר כך, וכחצי שנה אחרי פטירתו קיבל עליו רבי חיים ויטאל את האר"י לרב.

ומסופר שהאר"י אמר לו שהוא תלמידו העיקרי, ושכל עלייתו לצפת הייתה בשבילו. ואכן, כשבא רבי חיים לתאר את מה שראה אצל רבו, הוא כותב: "ועיני ראו ולא זר, דברים מבהילים, לא נראו ולא נשמעו בכל הארץ מימי רשב"י עליו השלום ועד הנה".

הם למדו יחד כשנה וחודשיים בלבד. שנה וחודשיים, שהאירו את כל הדורות. רבי חיים ישב לפני רבו, שמע, שאל, וכתב. ולא רק לעצמו. הוא גם ביאר לחבריו התלמידים את דברי הרב, כשהיו קשים להם.

שומר האוצר

בה' באב ה'של"ב נסתלק האר"י, ותלמידיו נשארו כמו יתומים. ואז קרה דבר מיוחד. תלמידי האר"י קיבלו עליהם את רבי חיים ויטאל לרב, ולפי בקשתו מסרו לו את כל מה שכתבו מפי האר"י, ונשבעו שלא יפרסמו דבר מן הסודות.

הוא עשה כך מפני שהיה בטוח שעדיין לא הגיע הזמן לגלות את הסודות האלה לכל העולם, ושאם יתפזרו הכתבים בלי סדר ובלי זהירות, הם עלולים להזיק יותר מלהועיל. הוא לקח על עצמו אחריות כבדה: לשמור את האוצר, ולסדר אותו כראוי.

יש כאן ענווה גדולה. רבי חיים ויטאל יכול היה להיות רב מפורסם עם מאות תלמידים. במקום זה, הוא ישב שנים ארוכות לבד, עם הקונטרסים של רבו, וסידר, והשלים, ובדק כל מילה. כל חייו הקדיש לכך שתורת רבו תצא נכונה ושלמה.

ובאחד הימים, כשחלה מאוד ושכב בלי הכרה, הוציאו מן הכתבים שש מאות דפים ומאה סופרים העתיקו אותם בשלושה ימים. כשנגמרה ההעתקה, התעורר רבי חיים וחזר לבריאותו. כאילו נגזר מן השמיים שהגיע הזמן

הנדודים

אחרי פטירת האר"י לא נשאר רבי חיים במקום אחד. כשמונה שנים חי בירושלים. בשנת ה'שמ"ו (1586) חזר לצפת, ושם סמך אותו רבו הראשון, רבי משה אלשיך, להוראה. ומשנת ה'שנ"ה (1595) ישב בדמשק, ושימש רב לקהילת יוצאי סיציליה שבה.

בכל מקום שהלך, הלכו איתו הכתבים של רבו. זה היה המטען היקר ביותר שלו.

הספרים

רבי חיים ויטאל היה גם מחבר גדול בפני עצמו. הנה חיבוריו העיקריים:

שער "ספר הגלגולים" בדפוס ישן, מכתבי רבי חיים ויטאל

עץ חיים

מפעל חייו: תורת האר"י בסדר

כאן עיבד וסידר את כל מה ששמע מפי האר"י. בשער הראשון הביא את מה שכתב האר"י בעצמו, ובשאר השערים סידר לפי נושאים את מה ששמע מפיו. כל הלומדים בדרך האר"י עומדים על הספר הזה.

שמונה שערים

בעריכת בנו, רבי שמואל ויטאל

אחרי פטירתו השלים בנו את עריכת הכתבים בשמונה שערים: ההקדמות, מאמרי רשב"י, מאמרי רז"ל, הפסוקים, המצוות, הכוונות, רוח הקודש והגלגולים. זו המהדורה המוסמכת ביותר של כתבי האר"י.

שערי קדושה

ספר המוסר שלו, ודרך העלייה

ספר בן ארבעה חלקים, שמלמד איך אדם עולה בסולם הקדושה: תיקון המצוות, תיקון המידות, ודרך ההכנה לרוח הקודש. נלמד עד היום בישיבות ובבתי מדרש.

עץ הדעת טוב

דרושים ופירושים

ביאורים על התורה, על הנביאים והכתובים, על מדרשי חז"ל ועל התלמוד, ודרושים לשבתות.

ספר החזיונות

היומן האישי

רשימות אישיות שכתב לעצמו: דברים שאירעו לו, חלומות שחלם, ומה שמסר לו האר"י על שורש נשמתו. חלון נדיר אל נפשו של מקובל גדול.

ספר התכונה

חכמת השמיים

חיבור על חכמת התכונה, תנועת הכוכבים והמזלות, שמראה עד כמה היה בקי גם בחכמות העולם.

שערי קדושה: הסולם

אם "עץ חיים" הוא הספר של הסודות, "שערי קדושה" הוא הספר של הלב. הוא נפתח במילים שכאילו נכתבו בשבילנו:

"ראיתי בני עלייה והם מועטים, משתוקקים לעלות, והסולם נתעלם מעיניהם"

שערי קדושה, הקדמה

שימו לב למילים "ראיתי בני עלייה". אלה בדיוק המילים של רבי שמעון בר יוחאי בגמרא. אבל רבי חיים ויטאל מוסיף עליהן משהו כואב: יש אנשים שרוצים לעלות, באמת רוצים, ואינם יודעים איך. הסולם נעלם מעיניהם. ובשבילים הוא כתב את הספר.

והוא מלמד בו שהשלב הראשון הוא המידות. וזו לשונו:

"יותר צריך ליזהר ממדות הרעות יותר מן קיום המצות עשה ולא תעשה, כי בהיותו בעל מדות טובות בנקל יקיים כל המצות"

שערי קדושה, חלק א, שער ב

ושם הוא מביא את דברי אליהו הנביא: "אין התורה מתפרשת אלא במי שאינו קפדן, אף אני איני נגלה אלא למי שאינו קפדן".

זה מה שלמד רבי חיים מרבו. האר"י זכה לגילוי אליהו בזכות החסידות, הפרישות והקדושה שלו. ותלמידו מלמד אותנו: מי שרוצה שיפתחו לו שערי התורה, שיתחיל מלב רך, מסבלנות, ומלא לכעוס.

תלמידיו וממשיכיו

בנו, רבי שמואל ויטאל, נולד לו כשהיה בן חמישים ושש, והוא שהשלים אחרי פטירתו את עריכת "שמונה שערים". מכתבי רבי חיים שנמצאו לאחר זמן ערכו המקובלים רבי יעקב צמח ורבי מאיר פופרש ספרים נוספים, כמו "אוצרות חיים", "עולת תמיד" ו"פרי עץ חיים". וכשקם הרש"ש בירושלים, הוא והמקובלים שאחריו קבעו ללמוד את תורת האר"י דווקא מתוך כתביו של רבי חיים ויטאל.

הסתלקותו

רבי חיים ויטאל נסתלק בל' בניסן ה'ש"ף (1620), ביום הראשון של ראש חודש אייר, בן כשבעים ושמונה שנים. הוא נקבר בדמשק. ויש אומרים שבדורות האחרונים הועלו עצמותיו לארץ ישראל ונקברו בקריית מלאכי, ויש חולקים על כך.

יום ההילולא שלו, ל' בניסן, חל בראש חודש אייר, בתוך ימי ספירת העומר. ימים של תיקון המידות, ימים של עלייה מדרגה אחר מדרגה. כמו הסולם שעליו כתב.

מה הוא משאיר לנו

רבי חיים ויטאל לימד אותנו מה זה להיות תלמיד. לשמוע את הרב בכל הלב, לכתוב כל מילה, ולהקדיש חיים שלמים לכך שהאור של הרב לא יאבד. בלעדיו לא היינו יודעים כמעט דבר מתורת האר"י. והוא לימד שהדרך אל הסודות הגדולים מתחילה בדברים הקטנים: במידה טובה, בסבלנות, בלב שאינו מקפיד. הסולם לא נעלם. הוא עומד לפנינו, והשלב הראשון שלו הוא הלב. זכותו של רבי חיים ויטאל תגן עלינו ועל כל עם ישראל, ונזכה לעלות בסולם הקדושה, אמן.

מקורות

רבי חיים ויטאל, הקדמה לשער ההקדמות (עץ חיים); שערי קדושה, הקדמה, וחלק א שער ב; שמונה שערים; ספר החזיונות; סוכה מה ע"ב ("ראיתי בני עלייה").

קרדיט תמונות: סמטה בצפת העתיקה, צילום שלומית מסיקה, אתר פיקיוויקי, ברישיון CC BY 2.5. בית הכנסת האלשיך בצפת, צילום שלומית מסיקה, אתר פיקיוויקי, ברישיון CC BY 2.5. שער ספר הגלגולים, נחלת הכלל. כולן דרך Wikimedia Commons.

המימד הנוסף · הרב יוסף ביטון שליט"א

050-590-1349 · ravbiton.com · לפניה מכובדת ולשותפות בהפצת תורת הקבלה